

A LÁTOMÁS (2)

Írta IGNÁCZ RÓZSA

Mikor hatévesen koronázták, szánalmas kisgyerekeknek láttam, akivel komédiát játszanak, — mikor Henriket az országra hozta, úgy láttam, árulkodó rossz kamasz. Mikor Gejza megbékélt vele, azt mondtam: szegény tanácstalan tacskozó, aki segítség nélkül nem tudja helyét megállni. Midőn a kibékülés után tűz ütött ki Pécsen, s ő a gyújtogatókat bennünk gyanítva, menekült, azt mondtam: rosszindulatú gyanakodó. Mikor kibékültünk és összefogtunk, Cserhalomnál együtt harcoltunk a kunok ellen, — mosolyogva, kedvtelve néztem, mint egy ficánkoló, májusi csikót; kezd kifejlődni végre! — azt gondoltam, segíteni fogom, ha megérdemli, ha így fejlődik tovább, faragok belőle valakit, királyt! Én segítettem a tengerfehérvári csatában is, s csak akkor komorodtam el, mikor kapzsi kölyök módjára a zsákmányt mind magának akarta megkaparintani, s akkor meglec kéztettem, mint rossz tanulótl szokás. Ültünk a sátorban, s míg ő az örömtől szinte fuldokolva nézte a behordott, zsákmányolt kincseket, én odasúgtam Gejzának: Te, engedd szabadon a foglyokat! Lásza, hogy ha tudna király lenni, így kellene nagynak és nemesnek lennie... Oktattam, megszégyenítő példával, s ez végig sértette. Úgy bántam vele azalatt a békés nyolc esztendő alatt, mint saját elfajzott fiammal, akit meg akarok menteni. Sajnáltam, lenéztem, tanítottam, segítettem, csak éppen nem tekintettem egyenrangúnak — Pozsonyig. De akkor, miközben mintegy bekerítve őriztem őt, és vitézei naponta ki-kicsaptak, hogy az enyéimmel párviadalt vívjanak, szemtől szembe, férfimódra, nyíltan, lovagokhoz illően: üzenetnek vettem ezeket a kicsapásokat s azt hittem, Salamon végre férfivá, egyenlő féllé érett. Megüzentem, hogy vívjon meg velem.

Azt hittem, jót teszek vele.

Azt hittem, nyíltan leszámolunk.

Azt hittem, megbecsülöm azzal, hogy párviadalra hívom ki.

Közben kétségbeesetten törtem a fejemet: milyen titkos előnyöket adjak neki, hogy észre ne vegye, hogy kettőnk között nem lehet egyenlő küzdelem. Mikor végre eltökélte magát, és kiizent, hogy kiáll, egész éjjel nem feküdtem le, nem aludtam, hogy bágyasszam magamat. Mikor kirohant a várfokra, sárga lovon, teljes fegyverzetben, megindultam elébe, de a várfokon megállt. Főlagaskodott a kengyelben, rámbámult, aztán felordított, megsarkantyúzta a lovát és visszavágatott. Láz tört ki rajta, lázálmban azt kiabálta rólam:

— Az ördög vívjon meg velem, ember azzal ki nem állhat; szárnyas asszony röpdös a feje fölött, s kivont karddal csattogtat a teste körül. Lászlóhoz senki fegyvere nem érhet!

Kései, gyenge, vad másodhajtás, mintha nem is volna igazi Árpád, s mégis a mendemonda, a hír, a nép, a papok, ő, a hazai papok és az egyház, mennyit pártolták őt ellenünk. Dezső érsek, a veszprémi apáca, a nép, a nép azt kívánja tőlem, hogy teljes hatalmú, erős kezű uralkodó legyek, egy kézben a kard és a korona, az enyémben! Teremtsek rendet: legyen atya, rendtartó, keménykezű király és ugyanakkor irgalmas, mint egy szent: bocsássam szabadon Salamont... De hiszen ő régen szabad, a fogoly, Salamon árnyának a foglya én vagyok most, én, akinek minden sikerült!

Én vagyok-e az oka, bennem van-e ez, vagy a sokaság vágya testesült meg bennem, mi az oka, hogy nekem, valóban, minden sikerült? Sikerült nem ölnöm sem királyi elődöt, sem utódot. Salamonék megölték apámat... Nem vakítottam testvért, nem süketíttettem rokont, egyedül őt zártam el egy időre, — ő, hogy rontott ellenem, amint kiszabadult, de mit is tehettem volna mást? Bennem együtt látta mindhárom trónfosztóját: apámat, Gejzát, s az egész ma-

gyar nemzetet. Judit írt nekem, azt írta, akkor, midőn Gejza halála után eszébe sem jutott senkinek, hogy mást ismerjen el királynak, mint engem, azt írta:

— „Minden megaláztatásunk között ez a legfájdalmasabb. Rád úgy tekint az egész nemzet, mintha az Ég jelölt volna ki, s nincsen már Magyarországon ember, aki veled szemben még gondolni is merne rá, hogy él Salamon, a férjem. Apádnak, bátyádnak, mindnyájatoknak elődje, Magyarország koronás királya.” — és azt is írta: „Miféle komédia volt tőled, hogy a koronát nem a fejedre téve hoztad ki a templomból, hanem úgy vitetted bársony párnára téve magad előtt? Mintha nem választottak volna meg téged egyértelműen azok a kutyák, akik a hűségről nem hallottak soha. Gondolod, hogy az előtted hordozott, Bizáncból szerzett, párnára tett pótkoronákat jobban megőrizheted, ha magad előtt látva rajta tarthatod a szemedet, mint ha annak rendje és módja szerint az érsek a fejedre teszi? Vagy félnél, mert rossz a lelkiismereted, hogy a korona, az igazi, a pápai korona, mégiscsak a mienk?...”

Nem félttem, szegény, büszke, sértett császárlány, szegény Judit! A koronát a templomban a fejemre tették, s mikor utána párnára helyezve, magam előtt vitettem: új ceremóniát kezdtem. Ez az egész. A korona jelentését jobban, s mélyebben tudom, mint ahogy ti, koronával játszadozók csak el is képzelhettétek valaha. A koronát ki kell vinni és meghordozni az egész nép előtt. Mert engem választottak, mind a hét vezér maradványai, a teljes törvény, a Vérszerződés hamisítatlan szentsége szerint, választottak a kisebbeket képviselő főbőgek és a kisebbeknek, az egész népnek a királya lettem, azoké is, akik nem férnek be egy ilyen koronázó templomba. Te ezt nem gondolhattad természetesen, te, ti nem érthettek engem! Te Judit, már régen más felesége vagy, de ő, ő, ha él, ha most e percben vagy órákon belül elélem áll, a szemem elé kerül...

— Nem tudtam tanítani, míg mellettem élt, nem tudtam neki utat mutatni, nem tudtam tisztelni igazán, mikor királyom volt, nem tudtam fegyelmelni, mikor királya voltam, ó kudarcos visegrádi kísérlet! Nem tudtam igazán támogatni sem, mikor mellette és érte harcoltam, mert eltörpítettem, és rám hullott minden diadal. Nem tudtam legyőzni Pozsony alatt, mert megfutott előlem, nem tudtam eltiporni, nem tudtam leölni a Tisza mellett, mert nem lelte meg a holttestét senki a dunai romvár alatt, — s most sem tudok megfogni egy Árnyat? Egy Látomást?

Mondd, Szűzanyám, Salamon a kereszt, amit fel kellene vennem? Megpróbáltam felvenni, elviselni. Viseltem százféle módon, százszor újrakezdve. Egy árnyat, egy emléket, egy kísértetet hogy viseljek el, hogy birkózzam meg vele, retentő fogságából hogy szabaduljak ki, Uram Krisztus, felelj, mi az én bajom, miért gyötör engem Salamon? Mit kér tőlem, miért nyújta felém elaggott, gyermeki kolduskezét, ott, ott!... Koldulsz, Salamon?

— Nem uram, nem! — rontott be Pető. — Felkutattuk a várost, elálltuk a várkapukat, sebesfutókat küldtünk két mérföldnyire, összefogdostunk minden koldust, minden zarándokot. Salamon nincsen és nem is volt közöttük soha. Hanem az történt...

A király nem hallotta az utolsó szavakat; eltorzult arccal felkiáltott:

— Hiszen itt áll! Itt, itt! Nézd, Pető, itt az ablakmélyedésben.

Egy pillanatra hátratántorodott. Derekat ölelőn nyúlt volna feléje az ispán, de lángoló tekintetétől megkövült. A király a fekhelyéhez rohant. A fekhelye felett lógó medvebőrről kardot emelt le. Kirántotta hüvelyéből, szeme a csorbult élre villant. Az ablakmélyedésből e pillanatban elmozdult s szemközt lebegett vele a Látomás. Barátságában. Fegyvertelenül. Egyetlen imbolygó lépést tett csak a Szűz Mária zsámolyig.

— Nesze! — ordított rá László — nesze! — s lendült a karja, hogy odavesse kardját a Fegyvertelennek. De lendülő keze félúton megállt, mert mozdult az Árny keze is. Kotorászva markolt a keze saját mellébe. Mintha a szívét venné ki a csuha alól és néz fénytelen, nagy szemével a fegyveres királyra. Majd keze lehanyatlik: az imbolygó árny meghajlik a Szűzanya előtt. A ki-

rály szorosan eléje lép. Reszket a keze. Fogja a kardot, s azt a fénytelen szemet nézi. Hajlik ő is, úgy, mint az Árnyék. Ahogy az mutatja neki, úgy teszi le reszkető kézzel a kardot Mária elé. S mintha a zsámolyon botolt volna el, térde hatalmasat koppan.

Hátrálva lebeg az Árný az ablakig. Ki az imént kardot rántott rá, mintha előtte térdelne. László eltakarta az arcát és felnyögött. Majd félig fölemelkedett, fölnyújtotta a karját, Pető válláig.

— Nézd — mondta csendesesen —, most eltűnik. Eloszlik a semmibe. Az a kinyújtott, kérő keze lehanyatlott, valamit odahelyezett Isten Anyja lábaihoz. Ládd, eljött megbékélni velem. Érzem, hogy ezért. Könnyebb már a szívem. Jelbeszédet váltott velem. Még egészen nem érthetem, de egyszer... talán. Menjünk, Pető. Templomba kísérj. Imádkoznom kell a halott... Salamonért...

— Nem! — mondta az ispán megdöbbenve. — Ne menj még, Uram. Mert noha nem volt a koldusok között, Salamon mégis él!

A király elfehéredett. S csak sokára tudta kimondani:

— Miért csak most mondd ezt?

— Kezdtém Uram, de nem figyeltél rám. Az történt, hogy egy zarándok szerzetest fogtunk. Pólából való. Az állt ott, külön a többiektől, a zarándokok között, az nyújtotta feléd a kezét, hogy a figyelmedet magára hívja, mert hírt hozott neked. Hírt, az élő Salamonról. Beszélni óhajt veled.

Percekig nem felelt, és Pető ispán verejtékező homlokkal leste a láthatatlan belső tusát. Mit gondolhat most ő, aki — Pető tudta legjobban — a távolba lát? Csak akiből kiszállt a lélek, az jelenhet meg holta után, mint Látomás, s az is csak annak, akinek az ilyen látás tudománya megadatott. Ha egyszer látta, akkor bizonyosan meg kellett annak halnia. A pólai remete oda-künt vár, hogy elmondja a valót. De hát mi a valóság? — gondolta Pető, s be-leremegett. Az-é, amit érez az ember, az-é, amit belső szemével látni tud, vagy az volna, amit megtapasztaltunk? Avagy hogy a bizonyossághoz egyszerre kell mind a három? Mintha a királynak nem kellene a valóságos bizonyosság is. Mintha terhére volna, fászsztaná, mintha olyant kellene most majd meghallgatnia, amit amúgy is tud, jobban tud. Milyen szomorú, szürke lett az arca. Némán néz maga elé, végre sóhajt egyet, s lassan, fáradtan mondja:

— Jöhet. Meghallgatom.

— Ül le — mondta percek múltán a belépő és földig hajló pólai zarándoknak. — Ül szemközt velem és úgy beszélj. Hallgatom.

A torzonborz hajjú, gyermekarcú pólai barát egy zsámolyra kuporodott a királyi karosszék előtt.

— Isten látja lelkemet Uram, hogy nem a gyűrűért tettem meg a hosszú zarándokutat, hogy színed elé kerülve elhozhassem neked egy nagybeteg vezek-lőnek, rokonodnak, a pólai remete Salamonnak üzenetét.

És felmutatta a kígyófejes, zöldköves gyűrűt, Salamonét. A király némán, kérdés nélkül ült, mint egy kőszobor. S ettől a némaságtól megzavarodva, a pólai forgatni kezdte a gyűrűt piszkos, sebes ujjai között. Fejét leszegte, aztán fohászzkodott egyet, hogy folytatni tudja:

— Megértem, Uram, hogy ő annyit, s oly reménytelenül hadakozott ellened, mert hatalmas vagy, s az embert térdrekényszeríted. De látod, ő, mégis-csak király volt!

A hatalmas alak összevonta ott fönt végtelen jel formájú szemöldökét. A barát összerezte.

— A magányos tengerparton kicsiny kalyibákat építettünk fél emberöltővel ezelőtt, Uram, s raktunk sziklakövekből egy kicsiny kápolnát is. Az újtokat vesztettek istápoló Szent Adalmeus tiszteletére ott éltünk remeteéletet mi néhányan, olasz, horvát, s még sokkal messzebből odavetődött remeték. Egy napon, — este volt, koratavasszal, — beállított közénk egy fiatalon elaggott, sasorrú, fekete szemű, foszlott ruhájú bujdosó. Hét-nyolc hónapja ennek, Uram. Négy heti böjtölés, virrasztás és imádkozás után, midőn meggyónt, megáldozott, ma-

gunk közé fogadtuk. Egy hónappal ezelőtt nagybetegen hagytam el. Arra kért, zarándokoljak színed elé, s utolsó gyónását mondjam el neked. Hogyan mondhatnám el Uram, egy nagybeteg utolsó gyónását? Lehet, hogy felépült azóta. Nem tudom. Mikor a gyónási titokról beszéltem neki, ingerült lett, legyintett:

— Ha szembekerülsz velem, úgyis elmondasz neki mindent. — Ezt felelte. — Előtte, — előttem, Uram — nem lehet titkot tartani, — ezt is felelte, — meg azt is:

— Nem ember ő, Tibaldó (ez az én nevem, Uram), nem ember ő. Előtte világos a rejtett gondolat. Én nem bíztam meg Tast és Idát, hogy őt a boros vadkanfőbe kevert méreggel megöljék, én csak elterveztem és kigondoltam a megöletését, kiválasztottam gondolatban a végrehajtókat. S mikor ő engem ezekben a társaságában Dávid öcsémnél meglátott, még nem adtam nekik megbízást!, de ő máris lefogadott engemet, Idát és Tast, a híveimet. Érted-e, Tibaldó? — és mellét körmével szaggatva kiáltott:

— Ő nem ember! Sokáig az hittem, ördöge van. Mióta megtanultam imádkozni, sejtem, hogy nem az ördög: más, nagyobb, az igazi hatalom van vele és benne! — Így mondta Uram, aztán tombolni kezdett, száját hab lepte el:

— Ő a kegyes, ő, nem én! Nem építtettem templomokat én is? Ő a megbocsájtó, s én, én csak gyöngé. Megölehettem volna őt is, Gejzát is. De én kibékültem Gejzával Dezső püspök unszolására. Ám az én békülésem gyöngeségnek látszott. Ha ő békül: nagyság, irgalom. Ha én: félelem. Miért? Mit gondolsz, miért látta, hitte mindenki így? Gyűlölöm, mert szeretetre méltó, gyűlölöm, mert szeretetet érdemel, gyűlölöm, mert szeretem! — Így, ezekkel a szavakkal örjögött, Uram, aztán, mintha magához tért volna, fölugrott és szinte józanul kezdte kiabálni:

— Gyűlölöm, mert neki minden sikerült. Gyűlölöm, mert mindent elvett tőlem, mert neki nem kell törekednie arra, amit én fogcsikorgatva éjjel-nappal böjtölve, imádkozva akarok kiküzdeni! — Így beszélt, és akkor láttam már, hogy háborodott. Mert azt is kérdezte:

— Mit gondolsz, barát? Szentnek születik-e az ember? Vagy ha nagyon akarja, azzá válhatik? — Ezt kérdezte Uram, s én akkor gondoltam Mária Magdalenától kezdve a jobboldali latorig mindazokra a szentekre, akiket a mi Urunk Jézus Krisztus megváltott és éppen a legnagyobb bűnösből tett szentté, és feladni akartam, tanítani akartam őt, tisztem és az Anyaszentegyház parancsa szerint, de ő szóhoz jutni sem engedett, csak kiabált. Ezt kiabálta:

— Mondd meg neki, hogy előbb megyek be a szentek birodalmába, mint ő. Mondd meg neki, hogy addig imádkozom étlen-szomjan, magamat útve-erve, amíg Isten meg nem szán. S előbb ölel engem magához, mint őt. Mondd meg neki, hogy a félnék ember bátorsága több, mint azé, aki bátornak született. Hogy a tékozló fiú megtérésének jobban örvend Isten, mint kilencvenkilenc igaznak. S ő csak egy Isten igaz, jámbor gyermekei közül, — ezt mondta, mert ő, Uram Jézus irgalmazzon neki, neked, s nekem, szegény fejemnek, ő szentnek vél téged Uram, s abban versengett veled most, egy hónapja, mikor elhagytam, s ezt az utolsó gyónását hallgattam, hogy ő akarna jobban és igazabban megtérni, többet és hűbben imádkozni, mint te, hogy — Uram ne vigy a kísértésbe! — ő váljék szentté, ne te, Uram! Nagyon beteg volt, mikor ezt a gyűrűt adta, s megkért, hogy felkeresselek. Talán meggyógyult azóta. Én visszatérek, te Uram, tudnál-e izenni neki valamit, amitől megnyugodjék? Remélhetné-e, Uram azt, hogy te, éppen te az ő megigazulásáért és megszentelődéséért imádkozol?

A kőszoboralak felemelkedett:

— Ispánom bőséges útravalóval lát el, barát, s ad két tarsoly aranyat, lovat alád és kísérorokt melléd, hogy Pólába rövidesen visszaérkezhess. Köszönöm fáradságodat. És kérek: ezt a kardot — s a számolyra mutatott — vidd magaddal.

— Ezt? — kérdezte megdöbbenve a pólai. — Neki? Ez a feleleted?

Kétszer' röviden bólintott a király és intett, hogy a barát távozhat. Arany mosdótálát kérte, hogy szokásához híven, kezét, orcáját megmosva mehessen a templomba, ahol gyónnia, áldoznia kell...

*

... Két hónap és tizennyolc nap múlva Pető ispán Pólából érkezett levéltekeresztet göngyöltett ki. László karosszékében ült, s félfigyelemmel, messze kalandozó gondolatok között, de olykor csöndesen földerülő orcával rá-rábólintva hallgatta azt, amit már tudott, s amit szájtató megdöbbenéssel olvasott Pető:

„... úgy mondják azok a barátok, akik véle voltak, nevezetesen Pál és Franciscus, pólai remeték a Szent Adalmeus rendjéből, hogy pontosan azon a napon, mikor én a székesfehérvári templom lépcsőjén Tereád várakozván, az ő képviselőjében feléd nyújtottam a kezemet, pontosan abban az órában halt meg — úgy lehet Uram —, mert nagy az Isten kegyelme irántad, hogy abban a percben halt meg, mikor Te, — engedje meg Fényességed, hogy emlékeztesselek, — megtántorodtál ott a templomkapuban. Parancsolatod szerint elvittem a kardot, de miután már csak a sírját találtam, — jeltelen sírját a tengerparton...”

László felemelte kezét és közbeszólt: — ... a sírjához tűztem le, a lába felől...

Pető összeresztent:

— Olvastad már e levelet, Uram? Nem volt felbontva és ezt írja, betű szerint ezt: „A sírjához tűztem, a lába felől...”

A király szórakozottan elnézett Pető feje felett.

Az akadozva olvasta tovább, s fejezte be a pólai barát levelét:

— „... azt mondják Pál és Franciscus szerzetesek, hogy imádkozva halt meg, arcán mosollyal, és ezek voltak az utolsó szavai: „Nem akartam elfogadni a szeretetet. Tőle nem. Jézusom, visszaadom Neked, Szent Anyád lába elé teszem le. Nála legyen, hogy megsokszorozódva mindketten — ő, László és én, Salamon — részesülhessünk belőle”. Ezeket mondotta, aztán sokáig mintha aludt volna. De egyszer még álmában fölsírt: „Szűz Anyám, vedd el tőlem a terhet! Téged ütöttelek meg, mikor anyámra ütöttem!” — Ezt mondta utoljára, ezek voltak utolsó szavai, de ezt én nem értem, Uram. Te bizonyára igen. Nagy és fényességos a Te elméd...”

A király az ablak felé nézett. Sóhajtott, aztán intett Pető ispánnak, hogy bontsa ki a következő levelet.

BÁRDOSI NÉMETH JÁNOS

Az égő csipkebokor

KODOLÁNYI JÁNOS EMLÉKÉNEK

*Pokol tombol, ahogy forgatom
életed szörnyű planétáját,
ennyi kint, lázat, jaj, ki ért meg,
kegyetlen bilincs, amit hordasz.*

*Talán, ha Ady gyötrődött így,
viaskodva a démonokkal,
szaturnuszi izzás a lelked,
felfogni szinte lehetetlen.*

*Akarattyan a csillagokra
szívszorongva úgy néztél este,
tűnődve érted-e a titkát
Gílgamesnek, Mózes szavának?*

*Merev görcsökben kezed, lábad
úgy zsibbadt össze fájdalommal,
de daloltál, mert dalolni kell:
zengett az égő csipkebokor!*

*S ég, zeng azóta mindörökre
meg-megújuló fényvel, lánggal,
mutatva végtelen az Isten
és végtelen maga az ember.*